

FOCUS 15

Augustus 2016

Van thuis naar school: herkomst en bestemming van de Brusselse leerlingen

Morgane Van Laethem, Anne Franklin

Naar school gaan is een dagelijkse realiteit voor kinderen en hun ouders. Maar gaan de Brusselse leerlingen naar een school in de buurt? Deze Focus analyseert de verplaatsingen van de leerlingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door hun plaats van schoolgaan te kruisen met hun woonplaats. Er werden drie grote stromen geanalyseerd: de interne stromen (leerlingen die in het Gewest wonen en er naar school gaan), de uitgaande stromen (Brusselse leerlingen die buiten het Gewest naar school gaan) en de inkomende stromen (niet-Brusselse leerlingen die in het Brussels Gewest naar school gaan).

Schoolkeuze: tussen vrijheid en dwang

Ouders zijn in België vrij in de schoolkeuze. De schoolkeuze hangt bijgevolg af van talrijke criteria, zoals het pedagogische project van de school, de kwaliteit van de opleiding, de reputatie van de onderwijsinstelling, de nabijheid van de woonplaats en/of het openbaar vervoer, de aangeboden diensten... [Dauphin et Verhoeven, 2002].

Deze keuze komt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) echter steeds meer onder druk te staan door de beschikbaarheid van de plaatsen, en dit ondanks de inspanningen om plaatsen te creëren. De schoolbevolking blijft immers toenemen ten gevolge van de demografische boom die het Gewest sinds 2005 kent en in het bijzonder de sterke stijging van het aantal kinderen waartoe hij geleid heeft. Heel veel ouders ondervinden vandaag moeilijkheden om hun kinderen in het kleuter- en het lager onderwijs in te

schrijven. Ze zien zich verplicht om te kiezen voor een school die niet noodzakelijk met hun eerste keuze overeenstemt. En hoewel het secundair onderwijs nog niet verzadigd is^[1], zal de situatie ook daar kritiek worden wanneer de leerlingen van het lager onderwijs binnen enkele jaren de leeftijd van het secundair onderwijs hebben bereikt [Marissal et al., 2016].

Gelet op de stijgende aandacht voor de afstemming van vraag en aanbod en de vragen die daaruit voortvloeien, heeft het BISA statistieken uitgewerkt die de woonplaats van de leerlingen (locatie van de vraag) verbindt met de plaats van schoolgaan (locatie van het aanbod) op het niveau van het Gewest, de gemeenten en de wijken. Aan de hand van deze gegevens, die jaarlijks worden geproduceerd, analyseert deze Focus **waar de leerlingen naar school gaan: is dat naar een school in de buurt van hun woonplaats of verplaatsen ze zich ver van huis? Is dit gedrag identiek voor het basis- (→ Glossarium) en het secundair onderwijs?**

1. De gegevensbronnen

De analyses zijn gemaakt op basis van de gegevens over de schoolbevolking door de woonplaats (op het niveau van de statistische sector) te kruisen met de plaats van schoolgaan (op het niveau van de statistische sector)^[2]. De gegevens omvatten het kleuter-, lager en secundair onderwijs (met inbegrip van het alternerend onderwijs), het Nederlandstalige en het Franstalige onderwijs en het gewone en het buitengewone onderwijs.

De bestudeerde scholen zijn de scholen waarvan het onderwijs wordt georganiseerd of gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap of de Franse Gemeenschap, alle netten samen (zonder de private, Europese en internationale scholen).

De bestudeerde leerlingen zijn de leerlingen die op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen, los van de plaats waar ze naar school gaan en de leerlingen die zijn ingeschreven in een school in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, los van de plaats waar ze wonen.

De gegevens zijn afkomstig van de administratieve tellingen op 15 januari van het lopende schooljaar voor de Vlaamse Gemeenschap en op 1 februari voor de Franse Gemeenschap. Voor de meeste analyses werden de gegevens van de beide Gemeenschappen samengevoegd.

De gebruikte informatie bestaat uit:

- het adres van de vestigingsplaats (een school kan immers meerdere vestigingen hebben),
- de schoolgemeente (en de statistische sector voor de scholen in het BHG),
- de woongemeente (en de statistische sector voor de leerlingen die in het BHG wonen),
- het onderwijsniveau en de onderwijsvorm,
- het aantal leerlingen.

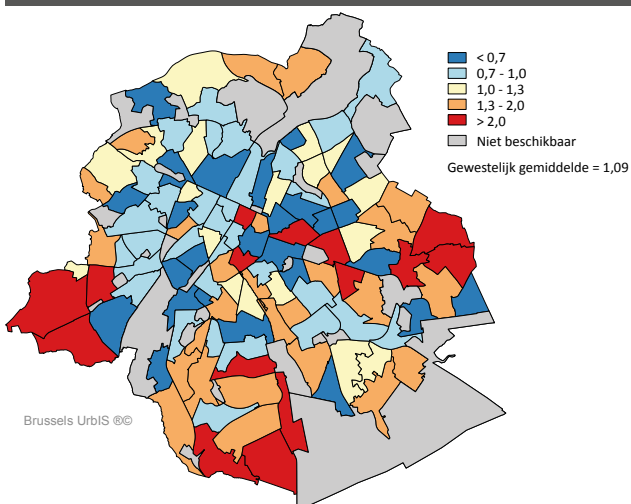
Uit verschillende studies blijkt dat de verplaatsingen sterk verschillen qua leeftijd en onderwijsniveau: hoe ouder de leerlingen, hoe langer de trajecten [Beelen *et al.*, 2009]. Dit fenomeen wordt gedeeltelijk verklaard door de grotere densiteit van onderwijsinstellingen in het basisonderwijs ten opzichte van het secundair onderwijs. En dit gegeven wordt aangevuld met de hogervermelde keuzecriteria. De kinderen kunnen dus uit eigen keuze of uit noodzaak verder van hun woonplaats naar school gaan [Dauphin et Verhoeven, 2002]. De analyses in deze Focus onderzoeken deze vaststellingen opnieuw in het licht van de huidige situatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en haar recente evolutie.

Schoolaanbod: territoriale verschillen

De studies van het BISA en het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling^[3] [BISA, 2010 ; ATO, 2012] over het schoolaanbod tonen dat dit aanbod in het begin van de jaren 2000 niet gelijk verdeeld was over het gewestelijk grondgebied. Bepaalde gemeenten van het Gewest, vooral in het noorden en het westen, kampten met een tekort, terwijl andere gebieden over meer plaatsen beschikten dan er kinderen woonden. Sinds 2010 werd er een reële inspanning gedaan om tegemoet te komen aan de groeiende vraag door de creatie, op vijf jaar tijd, van ongeveer 12 000 plaatsen in het basisonderwijs en 1 200 plaatsen in het secundair onderwijs [Marissal *et al.*, 2016].

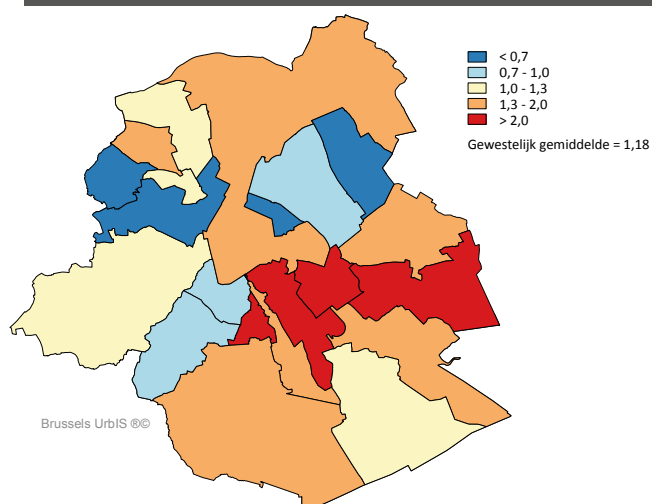
De demografische druk is echter zodanig groot dat, ondanks alle inspanningen, de vaststellingen die het

01 Onthaalcapaciteit van het basisonderwijs per wijk in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

02 Onthaalcapaciteit van het secundair onderwijs per gemeente in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

BISA en het ATO toen maakten, van kracht blijven in 2014-2015.

In het basisonderwijs (01) bevinden de wijken met de grootste tekorten zich in de eerste kroon (→ Glossarium), hoofdzakelijk in de arme sikkels (→ Glossarium) en in het noorden en het westen van het Gewest. Deze wijken hebben geen plaatsen voor alle kinderen die er wonen. De tekorten zullen waarschijnlijk oplopen in de komende jaren door de sterke bevolkingsgroei, met een stijging van meer dan 20 % tussen 2005 en 2015 in Jette, Koekelberg, Sint-Jans-Molenbeek en Brussel-Stad [BISA, 2015]. De wijken van de tweede kroon (→ Glossarium) in het oosten en het zuiden van het Gewest hebben nog steeds meer schoolplaatsen en op sommige plaatsen is de relatieve capaciteit meer dan twee beschikbare plaatsen per kind op schoolgaande leeftijd wonend in de wijk.

Voor het secundair onderwijs is de analyse van de onthaalcapaciteit relevanter op gemeentelijke schaal omdat de densiteit van de scholen lager is en de leerlingen mobieler zijn. In 2014-2015 kampen de gemeenten Sint-Joost-Ten-Node, Schaarbeek en Evere, Sint-Agatha-Berchem en Sint-Jans-Molenbeek,

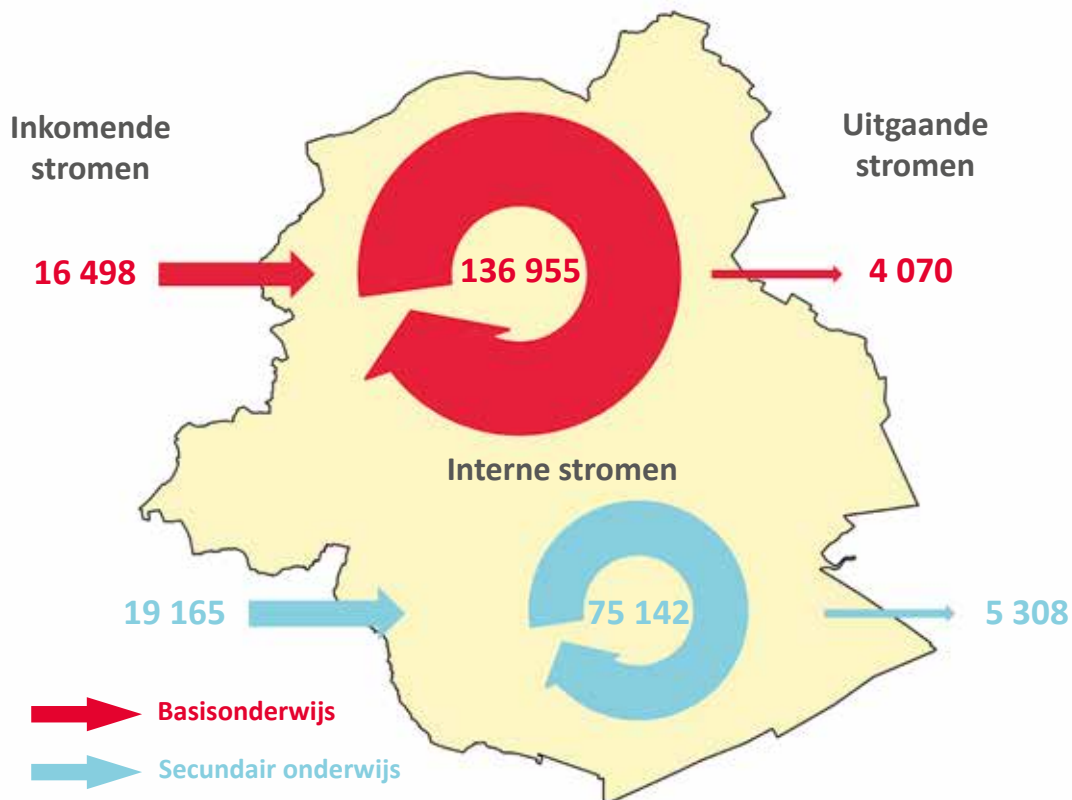
Vorst en Sint-Gillis met plaatstekort: er is minder dan een plaats voor elke jongere op leeftijd van het secundair onderwijs die op het grondgebied gedomicilieerd is (02). Deze situatie werd al vastgesteld in 2009-2010. Het plaatsgebrek in deze gemeenten wordt momenteel gecompenseerd door de overtollige plaatsen in andere gemeenten.

Schoolvraag: benadering per stroom

De schoolvraag wordt geanalyseerd op basis van de schoolbevolking, verdeeld in drie verplaatsingsstromen in relatie tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

- de **interne stroom** of de verplaatsingen van leerlingen die in het Gewest wonen en daar ook naar school gaan;
- de **uitgaande stroom** of de verplaatsingen van leerlingen die in het Gewest wonen, maar dit verlaten om naar school te gaan;
- de **inkomende stroom** of de verplaatsingen van leerlingen die buiten het Gewest wonen en in het Brussels Gewest naar school gaan.

03 Aantal leerlingen dat in het BHG woont en/of naar school gaat per stroom en onderwijsniveau in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

Figuur 03 vat de stromen op schaal van het Gewest voor het schooljaar 2014-2015 samen.

De Focus legt de nadruk op de leerlingen die in het Brussels Gewest wonen en analyseert hun verplaatsingen vanaf hun woonplaats. En **concentreert zich daarmee op de interne en uitgaande stromen**. De inkomende stromen worden slechts kort besproken omdat de Focus niet de verplaatsingen volgens de plaats van schoolgaan wil bestuderen (dat zou een diepgaande analyse van het schoolaanbod en een precieze kennis van de woonplaatsen buiten het Gewest vereisen).

Aanzienlijke interne stromen

In 2014-2015 gaat 96 % van de Brusselse leerlingen naar school in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het aantal leerlingen dat in het Gewest woont en er naar school gaat, bedraagt 137 000 leerlingen in het basisonderwijs en 75 000 leerlingen in het secundair onderwijs (03). De interne stroom groeit al vijf jaar regelmatig aan: steeds meer Brusselaars gaan in het Gewest naar school.

Analyses per gemeente

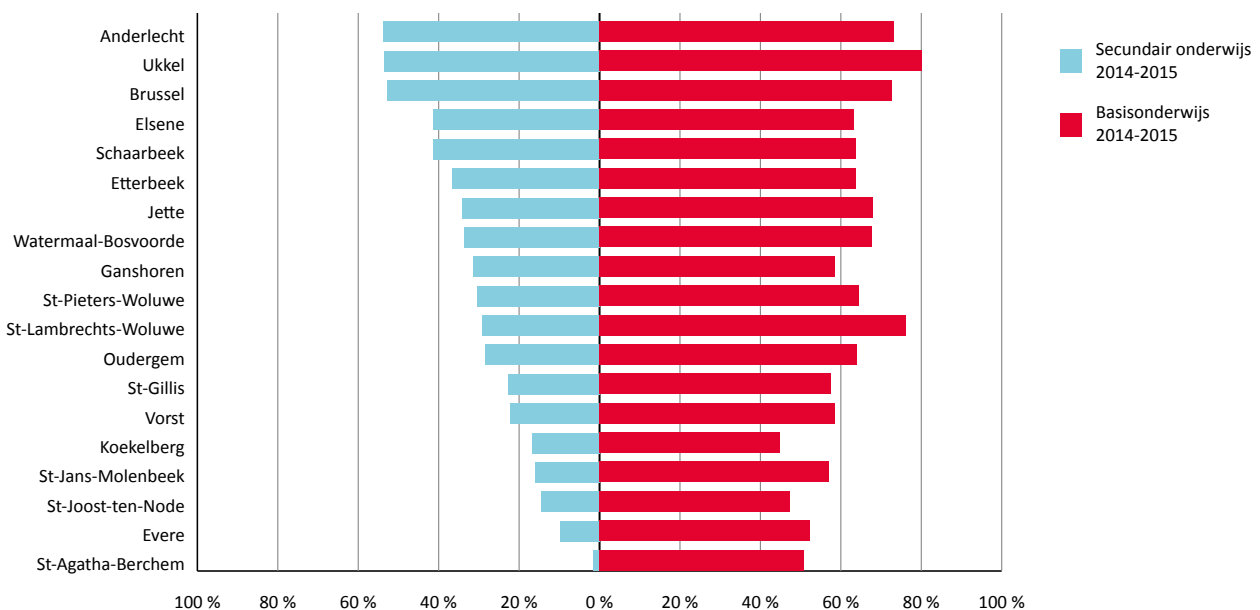
Niet alle kinderen gaan naar een school in hun woongemeente. **In het basisonderwijs gaat slechts**

67 % van de Brusselse leerlingen naar school in de eigen gemeente (68 % van de leerlingen in het kleuteronderwijs en 63 % in het lager onderwijs). 33 % van de leerlingen legt dus potentieel grote afstanden af in het Gewest om naar school te gaan. Deze cijfers roepen vragen op, vooral omdat het om een (erg) jong publiek gaat dat in beperkte mate of niet autonoom is om zich te verplaatsen. Deze vaststelling moet worden genuanceerd omdat een deel van deze kinderen misschien naar een school dichtbij de woonplaats gaat, zelfs indien deze zich in een andere gemeente bevindt (→ Analyses per wijk).

In het secundair onderwijs gaat ongeveer twee derde van de Brusselse leerlingen naar een school buiten hun woongemeente (62 %). Dit fenomeen wordt verklaard door het lager aantal secundaire scholen in het Gewest en de grotere zelfstandigheid van deze leerlingen wat verplaatsingen betreft.

Het aantal inwoners dat naar school gaat in hun woongemeente is niet gelijk verdeeld (04). Ukkel, Sint-Lambrechts-Woluwe, Anderlecht en Brussel-Stad hebben het hoogste aantal "lokale" leerlingen in het basisonderwijs; Koekelberg en Sint-Joost-Ten-Node het minste in verhouding. Er is een schaafeffect (naargelang de oppervlakte van de gemeente): hoe groter de gemeente, hoe meer leerlingen in hun woongemeente blijven om naar school te gaan. Hoe kleiner de gemeente, hoe sterker daarentegen de neiging om ze te verlaten. Er gaan meer lokale leerlingen naar school in Sint-Lambrechts-Woluwe dan verwacht op basis van haar omvang.

04 Aandeel van de Brusselse leerlingen dat in hun gemeente naar school gaat, per niveau, in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

De twee kleinste gemeenten maken echter een inhaalbeweging: van 42 % in 2009-2010 naar 45 % lokale leerlingen in 2014-2015 voor Koekelberg en van 40 % tot 47 % voor Sint-Joost-Ten-Node. Anderlecht zakte daarentegen van 77 % naar 73 %. De andere gemeenten evolueerden weinig in diezelfde periode.

Ukkel, Anderlecht en Brussel-Stad hebben het hoogste aantal "lokale" leerlingen in het secundair onderwijs (04). Terwijl Sint-Agatha-Berchem en Evere het laagste aantal optekenen. Deze vaststellingen houden rechtstreeks verband met het beschikbare aanbod: hoe meer secundaire scholen er in de gemeente zijn, hoe meer leerlingen van de gemeente geneigd zijn er opgeleid te worden. De gemeentelijke verhoudingen zijn weinig geëvolueerd tussen 2009-2010 en 2014-2015, behalve in Jette (van 29 % naar 34 %) en in Sint-Lambrechts-Woluwe (van 26 % naar 29 %).

De Brusselse leerlingen die hun gemeente verlaten om naar school te gaan, verplaatsen zich bij voorkeur naar de gemeenten die het dichtst bij de woongemeente liggen. Voor het basisonderwijs zijn de stromen tussen gemeenten meestal beperkt tot de aanpalende gemeenten. Sommige gemeenten zijn echter "onthaalgemeenten" vermits leerlingen uit de meeste andere gemeenten van het Gewest er naar school gaan. Het gaat om Brussel-Stad, Elsene, Etterbeek en Sint-Lambrechts-Woluwe. Hoewel de aanpalende gemeente nog steeds de voorkeur geniet in het secundair onderwijs, zijn er echter ook verplaatsingen naar verder gelegen gemeenten. Elke gemeente ziet een groot deel van de leerlingen die er wonen naar de quasi-totaliteit van de andere Brusselse gemeenten trekken.

De **taalkeuze van de school** heeft een impact op de verplaatsing van de leerlingen. De leerlingen verlaten hun woongemeente vaker om het Nederlandstalig onderwijs te volgen dan het Franstalig, zowel voor het basisonderwijs als voor het secundair onderwijs. Door de densiteit van de scholen op het grondgebied zijn de verschillen tussen de gemeenten klein in het basisonderwijs. Ze zijn daarentegen veel groter in het secundair onderwijs: sommige gemeenten hebben immers geen Nederlandstalige (Vorst, Ganshoren, Elsene, Sint-Gillis, Sint-Joost-Ten-Node en Watermaal-Bosvoorde) of Franstalige secundaire school (Sint-Agatha-Berchem). Sommige leerlingen zijn dus genoodzaakt hun gemeente te verlaten om in de gewenste taal naar school te kunnen gaan.

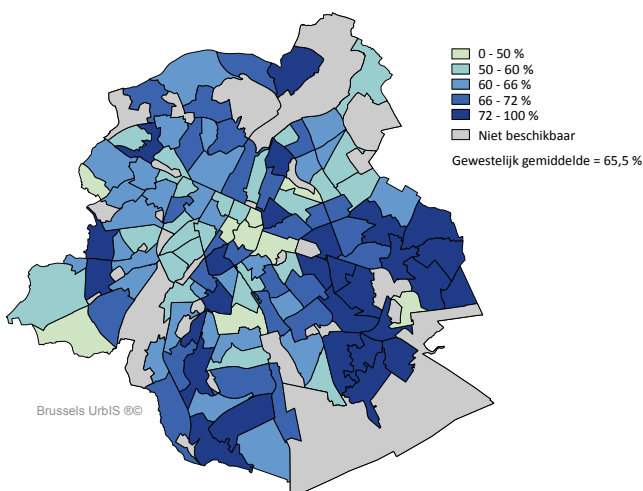
Analyses per wijk

Voor leerlingen die langs de gemeentelijke grenzen of in kleine gemeenten wonen, betekent naar school gaan in de aangrenzende gemeente niet noodzakelijk een grote afstand. Omgekeerd betekent in bepaalde grote gemeenten naar school gaan in zijn gemeente niet steeds nabijheid. De schaal van de wijken geeft dus een andere blik op de analyse van de nabijheid van de school ten opzichte van de woonplaats.

De kaarten 05 en 06 geven het aandeel kinderen dat in een wijk bij hun woonplaats naar school gaat, dat wil zeggen in hun eigen wijk of in een aanpalende wijk.

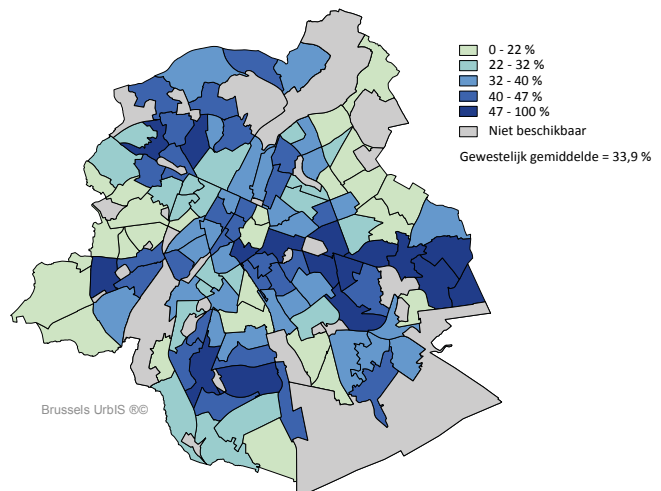
Wat het **basisonderwijs** betreft, gaat 65 % van de Brusselse leerlingen in de eigen wijk of in een aangrenzende wijk naar school in 2014-2015 (05). Hoewel dit aandeel nauw aansluit bij dat van

05 Aandeel kinderen van de wijk, dat in het basisonderwijs naar school gaat in de buurt van hun woonplaats, in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

06 Aandeel kinderen van de wijk, dat in het secundair onderwijs naar school gaat in de buurt van hun woonplaats, in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

het gemeentelijk niveau (67 %, → [Analyses per gemeente](#)), toont het toch een meer genuanceerde realiteit. Bijna alle wijken van het zuidoostelijke kwadrant van het Brussels Gewest en van de gemeente Ukkel overschrijden het gewestelijke gemiddelde. Elders is de situatie contrastrijker, met hoofdzakelijk wijken waar de waarden lager zijn dan het regionale gemiddelde. Slechts enkele wijken hebben minder dan een leerling op twee die in de buurt van de woonplaats naar school gaat: deze in de vijfhoek (→ [Glossarium](#)) hebben weinig of geen basisscholen voor hun leerlingen, terwijl de wijken aan de grenzen van het Gewest vooral een sterke uitstroom van leerlingen optekenen.

Het regionale gemiddelde daalt lichtjes tussen 2009-2010 en 2014-2015: er waren toen proportioneel meer leerlingen uit het basisonderwijs die in de buurt van hun woonplaats naar school gingen (67 %). De wijken met meer leerlingen die in de buurt van hun woonplaats naar school gaan, waren iets meer verspreid dan nu, maar het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest telde er reeds een groot deel.

In het **secundair onderwijs** gaat 34 % van de Brusselse leerlingen in de eigen wijk of in een aangrenzende wijk naar school in 2014-2015 (06). Dit percentage is lichtjes lager dan het gemiddelde per gemeente (38 %). De wijken met de meeste lokale leerlingen bevinden zich in het oosten (Sint-Pieters-Woluwe en Etterbeek), in het noordwesten (Jette en Ganshoren) en in het zuiden (Ukkel). Dit is de afspiegeling van de aanwezigheid van vele secundaire scholen in deze wijken. De mobiliteit is het grootst bij de leerlingen die in het westen (Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek en Sint-Agatha-Berchem) en in het noordoosten van het Gewest (Evere, Sint-Lambrechts-Woluwe) wonen. Deze wijken tellen minder scholen en hebben

een lagere capaciteit. De situatie is niet geëvolueerd tussen 2009-2010 en 2014-2015.

Uitgaande stromen vooral naar Vlaams-Brabant

In 2014-2015 zijn er iets meer dan 4 000 Brusselse leerlingen in het basisonderwijs en ongeveer 5 300 Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs die buiten het Gewest naar school gaan (07). Deze "uitstroom" vertegenwoordigt 3 % van de Brusselse kinderen in het basisonderwijs en 7 % van de Brusselse kinderen in het secundair onderwijs. Het aandeel uitstromende leerlingen is niet geëvolueerd sinds 2009-2010, hoewel hun aantal gestegen is, gezien de toename van de Brusselse schoolbevolking.

In 2014-2015 ging 82 % van de uitstromende leerlingen in het basisonderwijs naar het Vlaams Gewest en 18 % naar het Waals Gewest, terwijl in het secundair onderwijs 54 % van de uitstromende leerlingen naar school ging in het Vlaams Gewest en 46 % in het Waals Gewest. Tussen 2009-2010 en 2014-2015 steeg het aandeel van de uitstromende leerlingen naar het Vlaams Gewest met 26 % in het basisonderwijs en met 28 % in het secundair onderwijs. De tendensen zijn daarentegen omgekeerd voor de verplaatsingen naar het Waals Gewest met een daling van 4 % in het basisonderwijs en 1 % in het secundair onderwijs.

De meeste Brusselse kinderen die het Gewest verlaten, gaan naar school in Vlaams-Brabant. Sinds 2009-2010 gaan er trouwens steeds meer leerlingen naar school. De bewegingen van leerlingen naar Waals Brabant en de andere Vlaamse en Waalse

07 Aantal leerlingen dat in het BHG woont en buiten het Gewest naar school gaat, per onderwijsniveau en plaats van schoolgaan, in 2009-2010 en 2014-2015

Uitgaande stroom (woonplaats naar school)	Niveau	2009-2010		2014-2015	
		Aantal	% van het totaal, buiten het BHG	Aantal	% van het totaal, buiten het BHG
BHG naar Vlaams-Brabant	Basisonderwijs	2 158	67	2 996	74
	Secundair onderwijs	1 677	37	2 421	46
BHG naar Vlaams Gewest, uitgezonderd Vlaams-Brabant	Basisonderwijs	293	9	321	8
	Secundair onderwijs	353	8	407	8
BHG naar Waals-Brabant	Basisonderwijs	463	14	457	11
	Secundair onderwijs	1 171	26	1 281	24
BHG naar Waals Gewest, uitgezonderd Waals-Brabant	Basisonderwijs	317	10	296	7
	Secundair onderwijs	1 326	29	1 199	23
Totaal, uitgezonderd BHG	Basisonderwijs	3 231	100	4 070	100
	Secundair onderwijs	4 527	100	5 308	100

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

provincies zijn de afgelopen jaren daarentegen relatief stabiel gebleven.

Analyses per gemeente

In het basisonderwijs leveren vier gemeenten (Brussel-Stad, Anderlecht, Schaarbeek en Sint-Jans-Molenbeek) meer dan de helft van de 4 070 kinderen die in Vlaanderen of in Wallonië naar school gaan. Verhoudingsgewijs telt Sint-Agatha-Berchem het grootste aandeel uitstromende leerlingen (6 % uitstromende leerlingen op de totale schoolbevolking). Oudergem en Sint-Gillis tellen dan weer amper 1 % uitstromende leerlingen.

In het secundair onderwijs leveren vijf gemeenten (Brussel-Stad, Anderlecht, Schaarbeek, Ukkel en Sint-Jans-Molenbeek) meer dan de helft van de 5 308 uitstromende leerlingen. De gemeenten met het grootste aantal uitstromende leerlingen zijn Ukkel (11 %) en Sint-Agatha-Berchem (10 %). De gemeente Sint-Joost-Ten-Node telt dan weer amper 3 % uitstromende leerlingen.

De uitstromende leerlingen van elke gemeente bewegen zich niet op dezelfde wijze naar het Vlaamse en het Waalse Gewest. De leerlingen uit de gemeenten in het noorden en het westen van het Gewest gaan hoofdzakelijk naar het Vlaamse Gewest: Brussel-Stad, Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Koekelberg, Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren en Jette, aangevuld met de gemeenten Schaarbeek en Evere, alsook Sint-Joost-Ten-Node voor het secundair onderwijs. A contrario wonen de uitstromers die het Waalse Gewest verkiezen eerder in Oudergem en Watermaal-Bosvoorde (basisonderwijs en

secundair onderwijs), Sint-Gillis en Sint-Lambrechts-Woluwe (basisonderwijs), Ukkel en Elsene (secundair onderwijs).

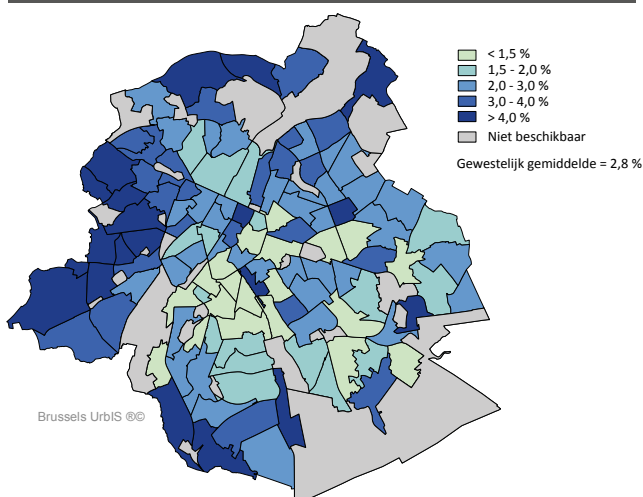
Analyses per wijk

Het niveau van de wijken verfijnt de ruimtelijke analyse van de uitgaande stromen. De kaarten 08 en 09 geven het aandeel leerlingen van elke wijk dat naar school gaat buiten het Brussels Gewest.

In 2014-2015 lagen de wijken met het meeste uitstromende leerlingen in het basisonderwijs langs de gewestgrens, in het noorden en het westen van de tweede kroon (08), in het noorden van Brussel-Stad (Laken, Neder-Over-Heembeek, Haren), in Sint-Agatha-Berchem, in Anderlecht en in het zuiden van Ukkel. De wijken in het oosten en het zuidoosten van het Gewest zijn globaal minder getroffen door deze uitstroom. Deze vaststellingen lijken sterk op deze van 2009-2010.

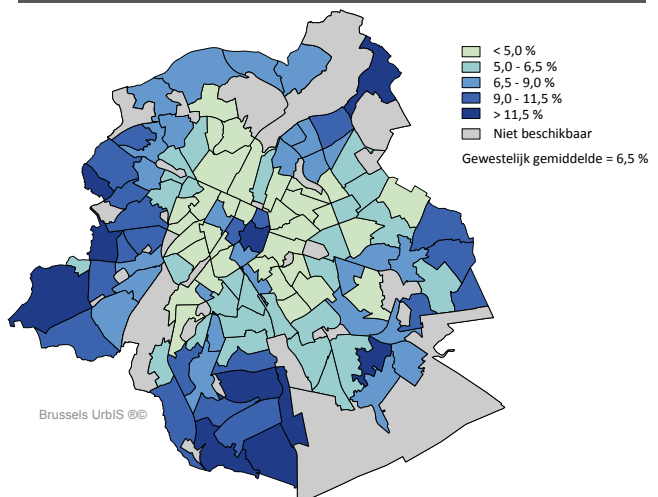
In 2014-2015 zijn de wijken met een hoog aandeel uitstromende leerlingen in het secundair onderwijs (> 9 % van de schoolbevolking van de wijk) geconcentreerd in de tweede kroon, van Ganshoren in het noordwesten, naar Ukkel in het zuiden van het Gewest (09). En deze worden aangevuld met enkele wijken dicht bij de gewestgrens in het oosten. Het Gewest verlaten om te studeren, is een natuurlijkere keuze voor leerlingen die in een wijk langs de gewestgrens wonen, wat de hoge cijfers verklaart. In 2009-2010 waren er iets minder "uitstromende leerlingen" (gemiddeld 6 % van de leerlingen van het Gewest) dan in 2014-2015 (6,5 %).

08 Aandeel kinderen van de wijk ingeschreven in een basisschool buiten het Gewest in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

09 Aandeel kinderen van de wijk ingeschreven in een secundaire school buiten het Gewest in 2014-2015

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

2. De inkomende stromen

De “inkomende leerlingen” vertegenwoordigen 12 % van de schoolbevolking in het Brussels Gewest in 2014-2015 (03). Het aantal niet-Brusselaars dat naar school gaat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedraagt ongeveer 16 500 leerlingen in het basisonderwijs en iets meer dan 19 000 leerlingen in het secundair onderwijs.

Het aantal inkomende leerlingen neemt langzaam af sinds 2009-2010, maar is nog steeds veel hoger dan het aantal uitstromende leerlingen. De meesten komen uit Vlaams-Brabant (meer dan 80 % van de niet-Brusselse leerlingen) (10). De inkomende leerlingen kiezen massaal voor het Franstalig onderwijs: 74 % van de inkomende leerlingen uit het Vlaams-Gewest en 90 % van de inkomende leerlingen uit het Waals-Gewest gaan naar een Franstalige Brusselse school. Andere criteria zoals het zoeken van een gespecialiseerde school, de reputatie van een school of een pendelende ouder kunnen een rol spelen in de keuze voor een Brusselse school.

De inkomende leerlingen gaan hoofdzakelijk naar school in de tweede kroon, in wijken bij de gewestgrenzen en in enkele wijken in het hart van het Gewest, in de buurt van de grote stations.

10 Aantal leerlingen die buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen en in het Gewest naar school gaan, volgens de woonplaats en de Gemeenschap, in 2009-2010 en 2014-2015

Inkomende stroom (school naar woonplaats)	Niveau	2009-2010		2014-2015	
		Aantal	% van het totaal naar het BHG	Aantal	% van het totaal naar het BHG
Vlaams-Brabant naar BHG	Basisonderwijs	13 790	82	13 930	84
	Secundair onderwijs	15 648	81	15 602	81
Ander Vlaams Gewest naar BHG	Basisonderwijs	595	4	547	3
	Secundair onderwijs	1 070	6	1 171	6
Waals-Brabant naar BHG	Basisonderwijs	1 690	10	1 338	8
	Secundair onderwijs	1 854	10	1 509	8
Ander Waals Gewest naar BHG	Basisonderwijs	829	5	638	4
	Secundair onderwijs	797	4	779	4
Onbekend/buiten België naar BHG	Basisonderwijs	8	0	45	0
	Secundair onderwijs	44	0	104	1
Totaal naar BHG	Basisonderwijs	16 912	100	16 498	100
	Secundair onderwijs	19 413	100	19 165	100

Bron: BISA, Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap

Conclusies

Leerlingen verplaatsen zich vaak en talrijk ver van hun woonwijk. Deze vaststelling bevestigt de studies die reeds over het onderwerp verschenen. De vrije schoolkeuze in combinatie met een aanbod dat sterk onder druk staat, leidt tot een grote mobiliteit bij de leerlingen [Wayens *et al.*, 2013].

Op schaal van het Gewest kunnen de grote stromen als volgt worden samengevat (03):

- de **interne stromen** betreffen 96 % van de Brusselse leerlingen. Het aandeel van de interne stromen stijgt van jaar tot jaar;
- de **inkomende stromen** nemen af, hoewel ze ongeveer viermaal hoger blijven dan de

uitgaande stromen. De wijken in de tweede kroon (→ Glossarium) in het oosten van het Brussels Gewest worden geconfronteerd met de hoogste druk van de instromende leerlingen;

- de **uitgaande stromen** blijven marginaal, maar stijgen regelmatig sinds 2009-2010. De uitstromende leerlingen wonen vooral in de wijken aan de buitenrand van de tweede kroon, in het westen en het noorden van het Gewest voor het basisonderwijs en in het westen en het zuiden van het Gewest voor het secundair onderwijs.

Het **saldo van de stromen tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de twee andere gewesten van het land is positief naar het Hoofdstedelijk Gewest**. Het wordt sterk beïnvloed door de uitwisselingen met Vlaams-Brabant die een

nettosaldo van iets meer dan 24 000 leerlingen naar het Brussels Gewest genereren. Dit saldo neemt traag af vermits steeds meer Brusselaars naar een school buiten het Gewest gaan en steeds minder niet-Brusselaars naar een school in het Brussels Gewest gaan.

De **tweede kroon is een uitwisselingsplaats van en naar de rand**. Niet alle wijken worden echter op dezelfde manier getroffen. Sommige wijken aan de gewestgrens kennen hoge stromen in beide richtingen, in het bijzonder in Ukkel, maar ook in Anderlecht, Sint-Agatha-Berchem en Brussel-Stad. Er is trouwens een tweedeling oost-west zichtbaar, met grotere inkomende stromen in het oosten (Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe) en hogere uitgaande stromen in het westen (Anderlecht, Molenbeek, Sint-Agatha-Berchem en Ganshoren). Dit verschil wordt met name beïnvloed door een zeker overaanbod in het oosten en een meer uitgesproken tekort in het westen.

Voor **het basisonderwijs is de nabijheid van de woonplaats nog steeds een essentieel element** in de schoolkeuze. Toch evolueerde de nabijheidsindicator - het schoolgaan in de eigen of een aanpalende wijk - van 67 % naar 65 % tussen 2009-2010 en 2014-2015. Wat betekent dat de kinderen, gemiddeld, verder van huis naar school moeten gaan. Dit veronderstelt een bepaald tekort in het nabije aanbod, en dit ondanks

de inspanningen van de afgelopen jaren om plaatsen te creëren [Marissal *et al.*, 2016].

In **het secundair onderwijs leidt het beperktere aanbod tot meer en verdere verplaatsingen**. Slechts een derde van de Brusselse leerlingen gaat naar een school in de buurt van hun woning. Sommige gemeenten zijn aantrekkelijke supragemeentelijke polen (Anderlecht, Brussel-Stad, Etterbeek, Sint-Pieters-Woluwe), terwijl anderen hun leerlingen massaal naar een school buiten hun grondgebied zien gaan. De schoolkeuze speelt verder een grotere rol dan in het basisonderwijs: sommige ouders en leerlingen aanvaarden langere verplaatsingen om een onderwijsinstelling te kiezen met een profiel dat meer aansluit bij hun voorkeur of een goede reputatie geniet [Beelen *et al.*, 2009].

De factoren die aan de basis van de schoolkeuze liggen zijn complex, wat de motieven achter de verplaatsingen heel divers maakt. Zoals het ATO (2012) benadrukt, moeten de te creëren plaatsen voor een nieuw evenwicht in het schoolaanbod op het grondgebied zorgen. Er zal rekening moeten worden gehouden met de demografische evolutie, maar ook met de beperking van de afstanden tot de school, zowel voor het comfort van de leerling, als om de bijzonder hoge druk op de mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te verminderen.

Bibliografie

- AGENTSCHAP VOOR TERRITORIALE ONTWIKKELING (ADT-ATO) en BUREAU VOOR ONDERZOEK EN RUIMTELIJKE ORDENING (BRAT), 2012. *Analyse van de afstemming tussen aanbod en behoeften aan schoolplaatsen in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*. Brussel, Inventaris van de voorzieningen en diensten aan de bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ATO.
- BEELEN, Marjan, HALLEUX, Jean-Marie, LAMBOTTE, Jean-Marc, MERENNE-SCHOUMAKER, Bernadette, RHIXON, Gilles, THOMAS, Isabelle, VAN HECKE, Etienne en VERHETSEL, Ann, 2009. *De pendelbeweging in België*, Socio-economische enquête 2001 - Monografie nr.10.
- DAUPHIN, Nicolas en VERHOEVEN, Marie, 2002. *La mobilité scolaire au coeur des transformations du système scolaire*. GIRSEF, nr.19.
- BISA. HERMIA, Jean-Pierre, 2015. *Demografische barometer 2015 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus van het BISA nr.11.
- MARISSAL, Pierre, VERMEULEN, Sofie, QUITTELIER, Benoit, JANSSENS, Rudi, DELVAUX, Bernard en WAYENS, Benjamin, 2016. *De nood aan leerkrachten in het Brussels Gewest*. De cahiers van het BISA, nr.5. Brussel: IRIS uitgaven.
- WAYENS, Benjamin, JANSSENS, Rudi en VAESSEN, Joost, 2013. BSI Synthesenota. *Het onderwijs in Brussel: een complex crisisbeheer*. Brussels Studies, nr.70, augustus 2013.

Glossarium en afkortingen

Arme sikkel: gebied waar sinds meerdere decennia de op economisch vlak minder begunstigde bevolkingsgroepen zijn geconcentreerd. Het omvat de wijken in de eerste kroon noord en west die tot de armste van het Brussels Gewest behoren en een sikkel vormen rond het stadscentrum.

Basisonderwijs: het basisonderwijs omvat het kleuter- en het lager onderwijs.

BHG: Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Eerste kroon: verwijst naar de wijken tussen de lanen van kleine ring en de middenring. Vanuit gemeentelijk oogpunt associeert men die gewoonlijk met Anderlecht, Etterbeek, Elsene, Koekelberg, Sint-Jans-Molenbeek, Schaarbeek, Sint-Gillis en Sint-Joost-ten-Node. Wegens haar ruimtelijke omvang wordt Brussel-Stad afzonderlijk beschouwd.

Tweede kroon: verwijst naar de wijken die het meest aan de rand van de stad liggen, buiten de middenring.

Vijfhoek: zone van Brussel die binnen de lanen van de kleine ring ligt. Het is de stad die oorspronkelijk werd beschermd door de stadswallen. De naam van deze zone is afkomstig van de vorm die het tracé van de oude stadswallen volgt.

NOTEN

[1] Men moet hierbij wel in het achterhoofd houden dat de beschikbare plaatsen niet altijd diegene zijn die door de ouders het meest gewild zijn (wat weergegeven wordt door de moeizame uitvoering van de inschrijvingspolitiek, in het bijzonder voor het 1ste middelbaar).

[2] De schaal van de wijk, die in deze Focus wordt gebruikt, wordt bekomen door de groepering van statistische sectoren.

[3] Het BISA en het ATO zijn voortaan ondergebracht in het Brussels Planningsbureau.

F15OCUS

Schrijf u in op de nieuwsbrief op
www.bisa.brussels

Wetenschappelijke coördinatie: Astrid Romain
Leescomité: Xavier Dehaibe, Line Jussiant, Toon Vermeir
Naamsestraat, 59 – 1000 Brussel – T. 02 435 42 30 – bisa@gob.irisnet.be
Verantwoordelijke uitgever: Astrid Romain
©2016 Brussel Hoofdstedelijk Gewest. Alle rechten voorbehouden.